

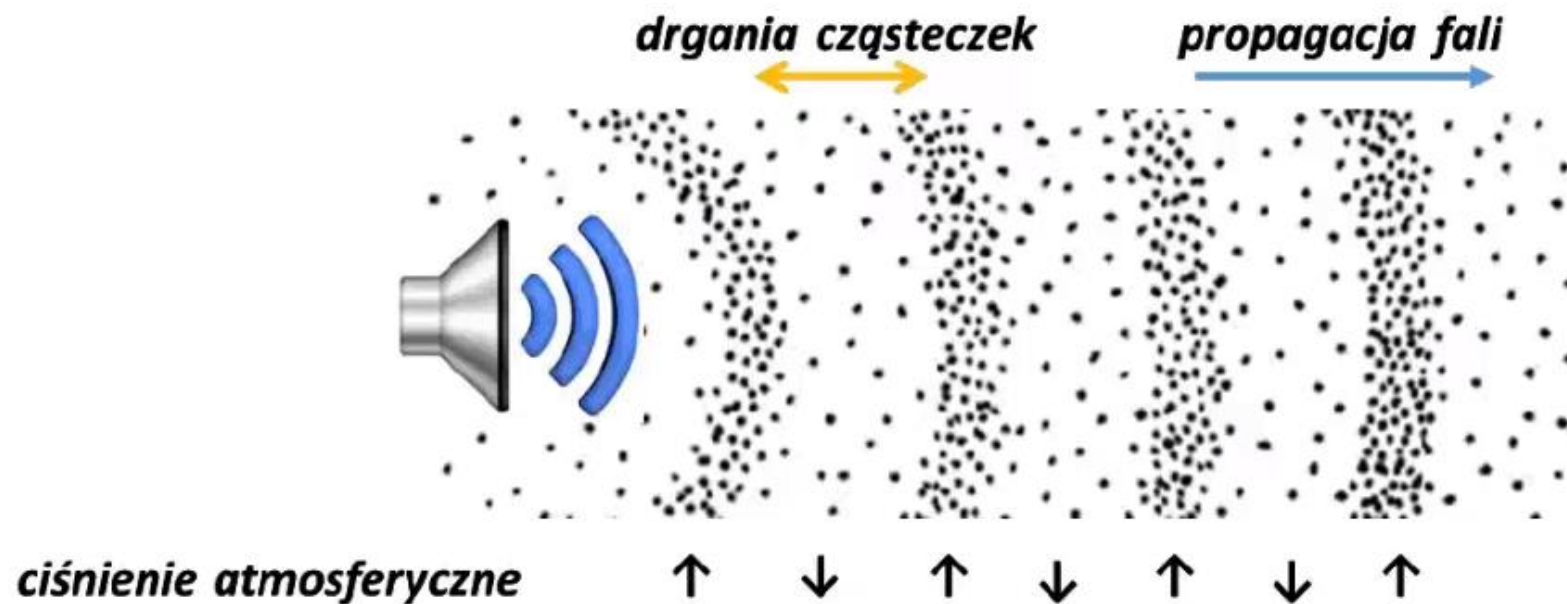
Wykład

03.01.2022r.

FALE MECHANICZNE 2

FALE AKUSTYCZNE

Fala akustyczna – rozchodzące się w przestrzeni zaburzenie, któremu towarzyszą drgania cząsteczek ośrodka. Drgające cząsteczki ośrodka przenoszą energię mechaniczną (dochodzi do naprzemiennego zagęszczania i rozrzedzania środowiska), ale ich średnie położenie nie ulega zmianie.

Fala akustyczna wymaga obecności ośrodka (ciało stałe, ciecz, gaz)!

WIELKOŚCI OPISUJACE FAŁĘ AKUSTYCZNA

Częstotliwość – określa liczbę cykli zjawiska, jaka zachodzi w czasie jednej sekundy, decyduje o **wysokości dźwięku**

$$f \left[\frac{1}{s} \right] = [Hz]$$

Amplituda – największe wychylenie cząsteczek ośrodka z położenia równowagi, od amplitudy zależy **głośność dźwięku**

$$A [m]$$

Okres fali – czas, w jakim fala pokona odległość równą długości fali

$$T [s]$$

Długość fali – najmniejsza odległość pomiędzy dwoma punktami o tej samej fazie drgań, odległość, jaką pokonuje fala w czasie jednego okresu

$$\lambda [m]$$

FALE MECHANICZNE 2

Prędkość dźwięku – określa szybkość rozchodzenia się fali, zależy od gęstości i ściśliwości ośrodka

$$v = \sqrt{\frac{B}{\rho}} \quad \left[\frac{m}{s} \right]$$

gdzie:

B – moduł ściśliwości

ρ – gęstość ośrodka

Rozchodzenie fali akustycznej w powietrzu jest procesem adiabatycznym!

$$B = \kappa \cdot p = \frac{c_p}{c_v} \cdot p$$

gdzie:

κ – współczynnik adiabaty

p – ciśnienie gazu

c_p, c_v – ciepło właściwe przy stałym ciśnieniu, objętości

$$V = \sqrt{\frac{\kappa \cdot p}{\rho}}$$

Dla gazu doskonałego:

$$p \cdot v = n \cdot R \cdot T = \frac{m}{M} \cdot R \cdot T$$

$$p = \frac{1}{M} \cdot \frac{m}{v} \cdot R \cdot T = \frac{1}{M} \cdot \rho \cdot R \cdot T$$

$$\frac{p}{\rho} = \frac{R \cdot T}{M}$$

$$V = \sqrt{\frac{\kappa \cdot R \cdot T}{M}}$$

CECHY DŹWIĘKU

1. Wysokość dźwięku
2. Głośność dźwięku
3. Barwa

WYSOKOŚĆ DŹWIĘKU = CZĘSTOTLIWOŚĆ

Infradźwięki: $f < 16 \text{ Hz}$

Dźwięki słyszalne: $16 \text{ Hz} < f < 20 \text{ kHz}$

Ultradźwięki: $f > 20 \text{ kHz}$

Hiperdźwięki: $f > 10^{10} \text{ Hz}$

GŁOŚNOŚĆ DŹWIĘKU = NATĘŻENIE

Głośność – związana jest z natężeniem fali, czyli mocą przenoszoną przez falę na jednostkę powierzchni. Odzwierciedla fizjologiczne właściwości ucha i zależy od częstotliwości (największa czułość ucha przypada w zakresie 2-3 kHz)!

$$I \sim A^2 \cdot f^2 \left[\frac{W}{m^2} \right]$$

Pomiar głośności w jednostkach natężenia jest niewygodny, bo dźwięk o natężeniu n razy większym niż inny dźwięk, nie będzie odbierany jako n razy głośniejszy!

Prawo Webera i Fechnera:

Zmiana intensywności subiektywnego wrażenia dźwiękowego (**poziomu natężenie dźwięku**) wywołwanego przez dwa dźwięki jest proporcjonalna do logarytmu natężeń porównywanych dźwięków.

$$\beta = \log \frac{I}{I_0}$$

gdzie:

β – poziom natężenia dźwięku

I – natężenia analizowanego dźwięku

I_0 – natężenie poziomu zerowego, dla częstotliwości 1 kHz $I_0 = 10^{-12} \frac{W}{m^2}$.

Jednostką poziomu natężenia dźwięku jest bel [B]!

$$1 B = 10 dB$$

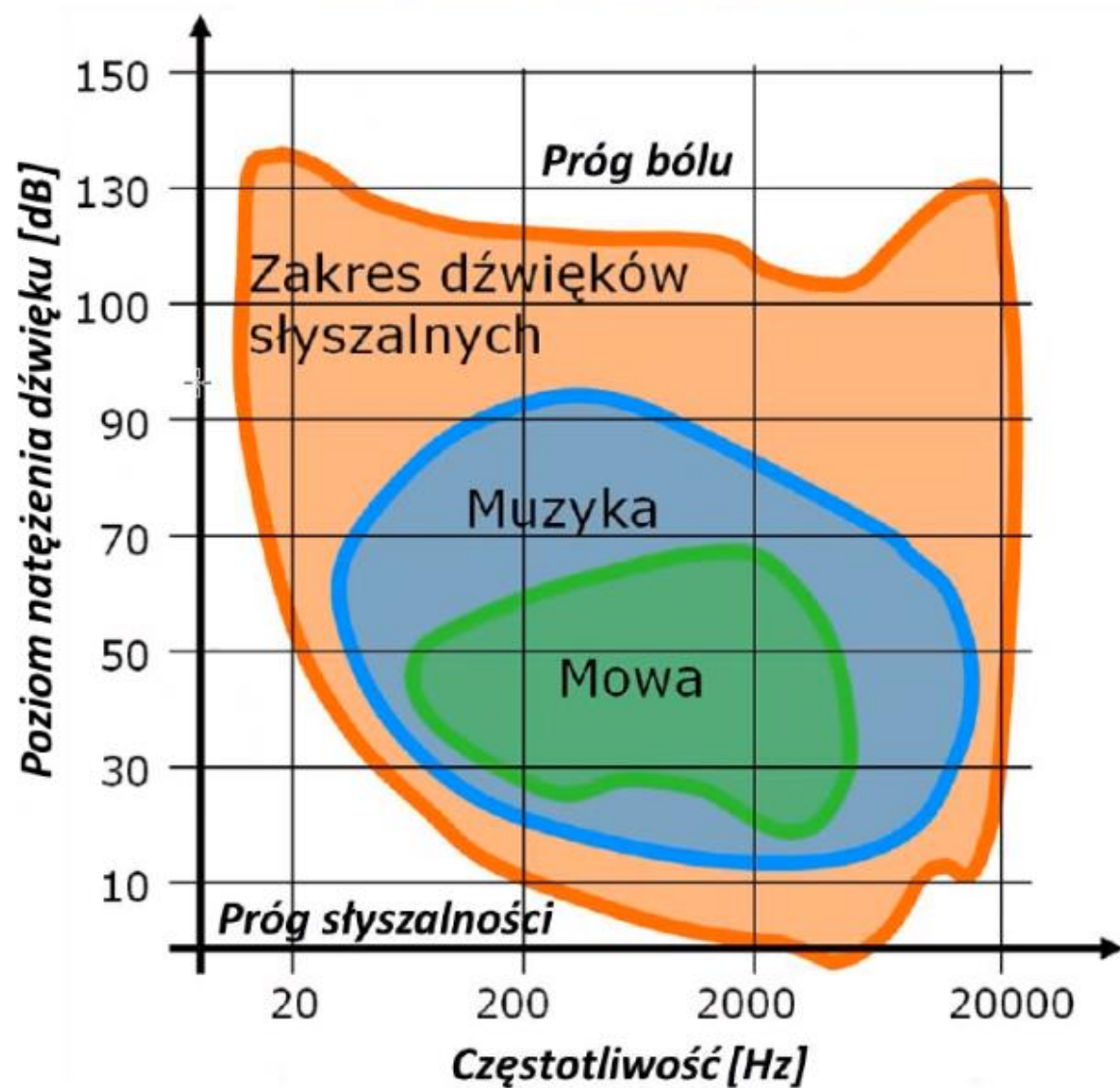

FALE MECHANICZNE 2

Poziomy natężenia wybranych dźwięków

<i>Dźwięk</i>	<i>Poziom natężenia dźwięku [dB]</i>
<i>szept</i>	<i>10</i>
<i>rozmowa</i>	<i>45</i>
<i>odkurzacz</i>	<i>60</i>
<i>dźwięk budzika</i>	<i>90</i>
<i>hałas na ruchliwej ulicy</i>	<i>110</i>
<i>dyskoteka</i>	<i>120</i>
<i>granica bólu</i>	<i>130</i>

Próg bólu i próg słyszalności

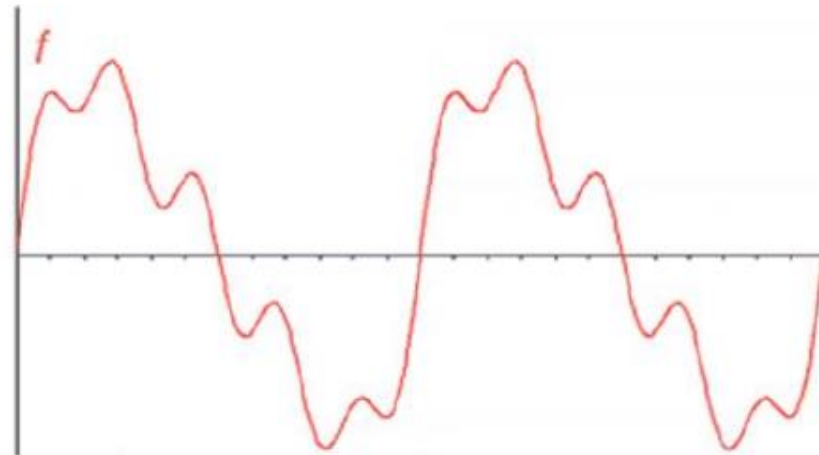
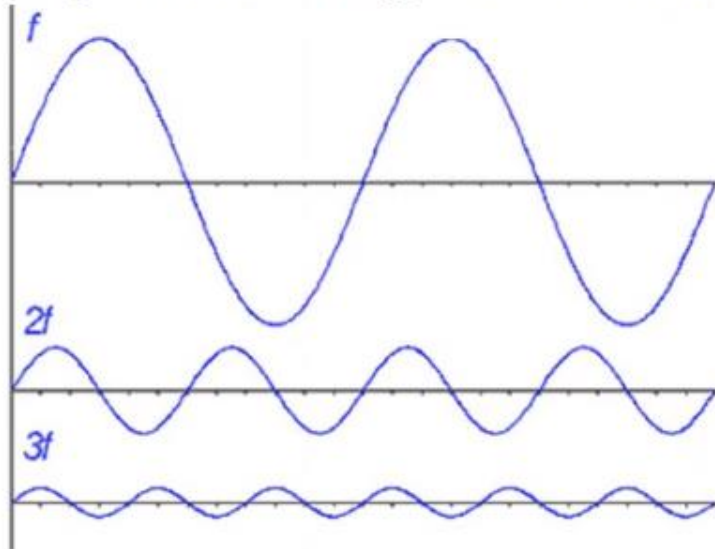

BARWA DŹWIĘKU

Barwa – zawartość w dźwięku różnych częstotliwości podstawowych. Cecha dźwięku, która pozwala odróżnić brzmienie głosu, instrumentów. Uzależniona jest od liczby, rodzaju i natężenia tonów składowych.

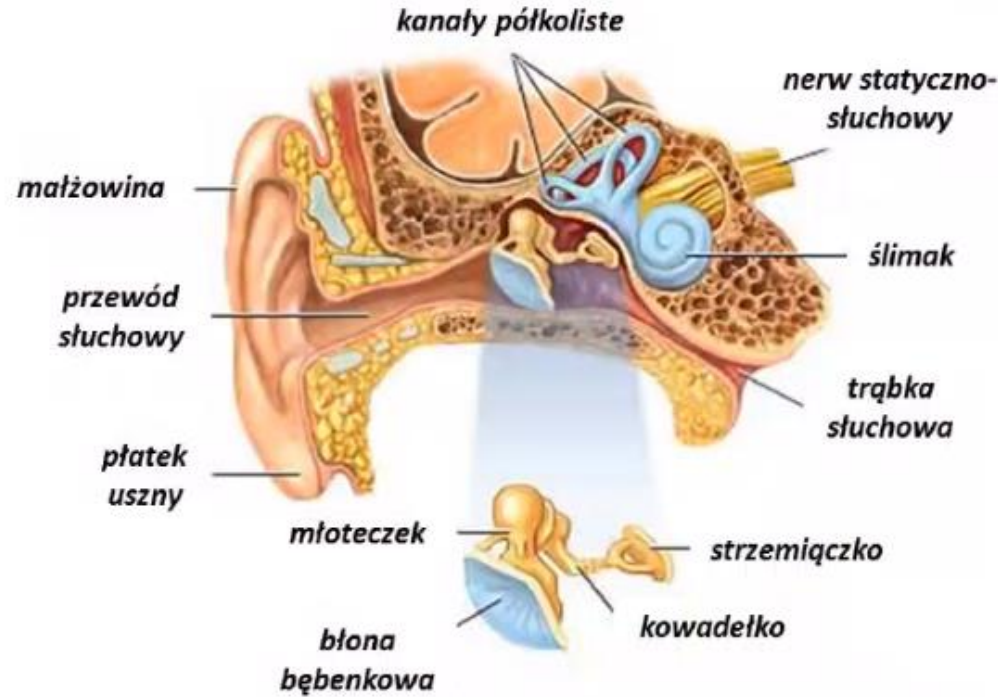
Barwa może zmieniać się nieznacznie w zależności od:

- sposobu wzbudzania drgań (pociągnięcie smyczkiem, szarpnięcie, uderzenie)
- siły wzbudzenia (głośności dźwięku)

Każdy dźwięk da się złożyć z pewnej ilości dźwięków podstawowych: tonów!

BUDOWA I DZIAŁANIE NARZĄDU SŁUCHU

1. Fale dźwiękowe przewodem słuchowym zewnętrznym docierają do błony bębenkowej
2. Drgania błony bębenkowej poruszają przylegający do niej młoteczek
3. Z młoteczka są przekazywane na kowadełko i strzemiączko
4. Za pośrednictwem okienka owalnego trafiają do ucha wewnętrznego
5. W uchu wewnętrznym drgania są zamieniane na impulsy nerwowe
6. Nerwem słuchowym docierają do ośrodków słuchowych w korze mózgowej

ULTRADŹWIĘKI

Zwierzęta wykorzystują ultradźwięki w celu **echolokacji**.

Nietoperze używają ultradźwięków do wykrywania owadów latających w ciemnościach.

Wieloryby używają ultradźwięków do namierzania ławic ryb lub planktonu.

Delfiny posiadają najdoskonalszy zmysł echolokacji. Na ich głowach znajduje się rezonator pozwalający na generowanie precyzyjnie ukierunkowanego strumienia ultradźwięków. Ogromne mózgi delfinów są w stanie przetworzyć uzyskane w ten sposób dane w trójwymiarowy model otoczenia, są w stanie zajrzeć do wnętrza innych istot.

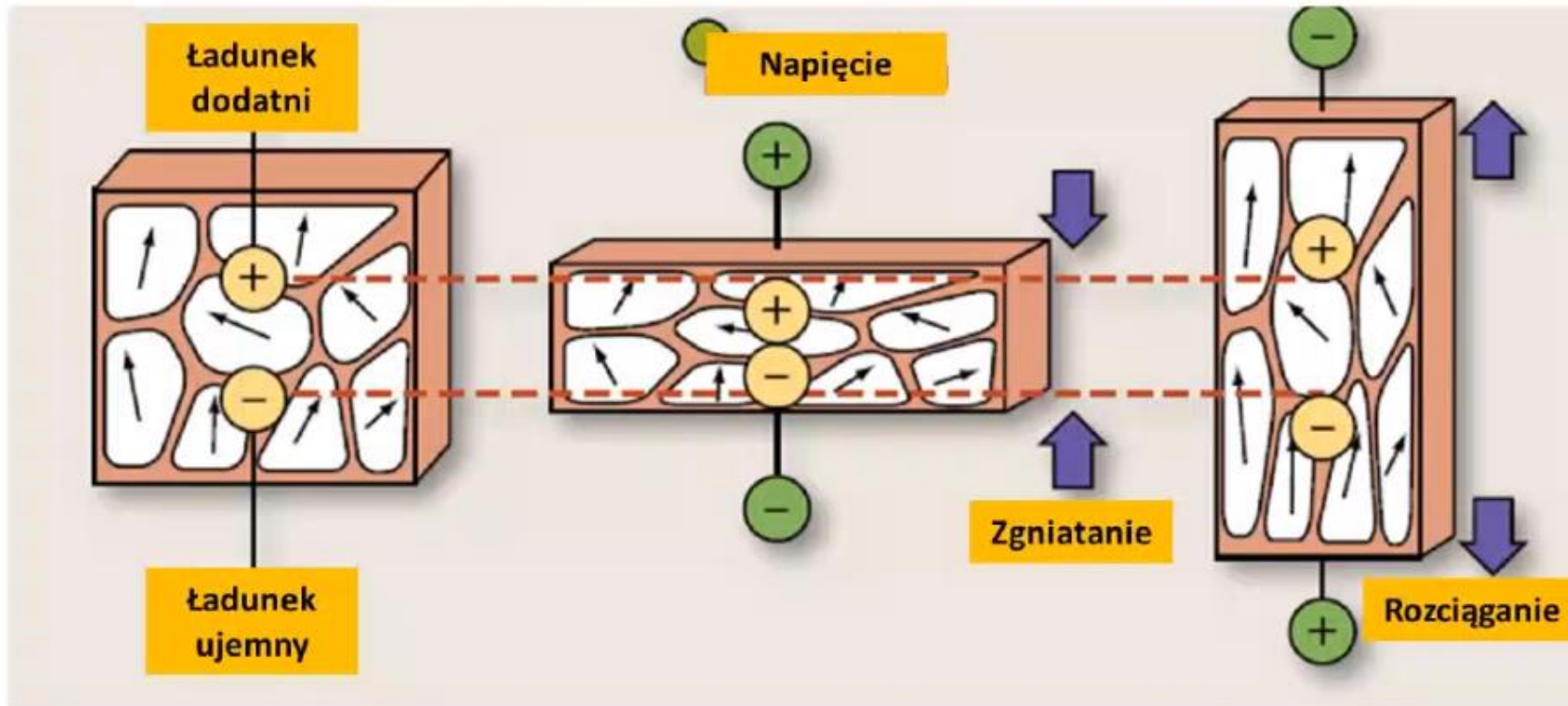
ULTRASONOGRAFIA

WYTWARZANIE I REJESTRACJA ULTRADŹWIĘKÓW

Proste zjawisko piezoelektryczne – zmiana rozmiarów kryształu (deformacja) powoduje pojawienie się na jego powierzchni ładunków elektrycznych;

Odwrotne zjawisko piezoelektryczne – zmiana wymiarów kryształu pod wpływem przyłożonego pola elektrycznego.

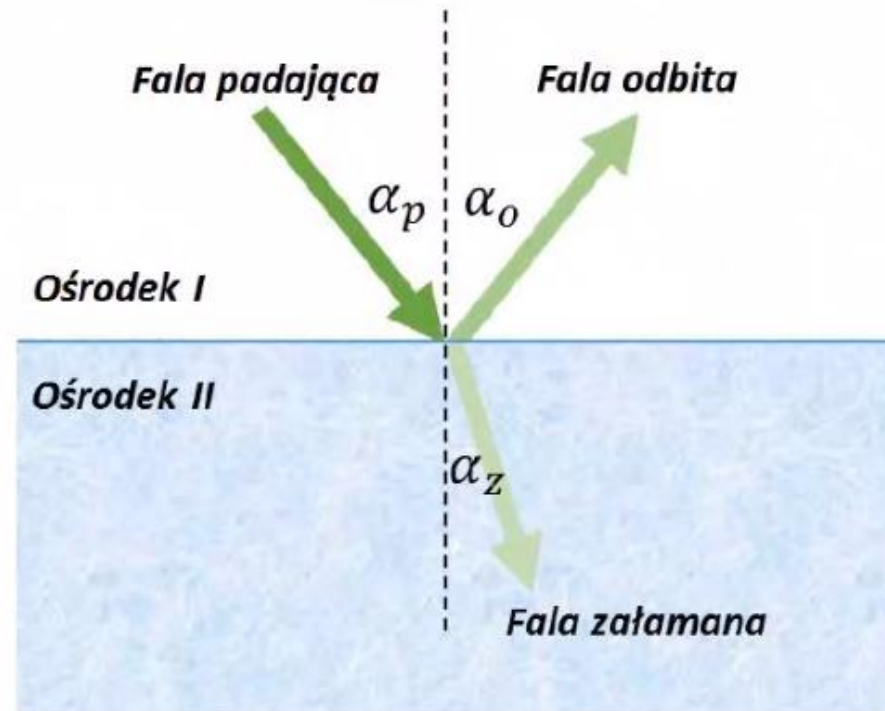

PRĘDKOŚĆ FAL DŹWIĘKOWYCH W OŚRODKACH

<i>Obszar biologiczny</i>	<i>Prędkość dźwięku [m/s]</i>
<i>powietrze</i>	<i>330</i>
<i>płuca</i>	<i>650-1180</i>
<i>tkanka tłuszczowa</i>	<i>1450</i>
<i>woda</i>	<i>1495</i>
<i>wątroba</i>	<i>1550</i>
<i>nerki</i>	<i>1560</i>
<i>krw</i>	<i>1570</i>
<i>śledziona</i>	<i>1578</i>
<i>mięśnie</i>	<i>1590-1610</i>
<i>kości</i>	<i>2700-4080</i>

ODDZIAŁYWANIE ULTRADŹWIĘKÓW Z TKANKAMI

Odbicie – na skutek odbicia powstaje echo, które wracając do odbiornika niesie informację o strukturze ośrodka. Ilość energii, jaka ulegnie odbiciu zależy od **impedancji akustycznej ośrodków**.

Załamanie – zachodzi, gdy fala pada na granicę ośrodków pod kątem innym niż 0° . Kąt załamania zależy od prędkości rozchodzenia się fali w obu ośrodkach.

Pochłanianie i rozpraszanie

Dla tkanek miękkich różnice prędkości ultradźwięków są małe i przy małych kątach padania ultradźwięki poruszają się praktycznie bez zmiany pierwotnego kierunku!

ODBICIE ULTRADŹWIĘKÓW NA GRANICY ^ITKANEK

Współczynnik odbicia (R):

$$R = \frac{I_o}{I_p} \sim \Delta Z^2$$

$$\Delta Z = Z_2 - Z_1$$

I_o – natężenie fali odbitej

I_p – natężenie fali padającej

Impedancja akustyczna (Z) [rail] – wielkość określająca, jaki opór stawia ośrodek fali dźwiękowej

$$Z = \rho \cdot V$$

ρ – gęstość ośrodka

FALE MECHANICZNE 2

Impedancja akustyczna ośrodków

<i>Ośrodek</i>	<i>Impedancja akustyczna (Z) [$\frac{kg}{m^2 \cdot s}$]</i>
<i>tkanki miękkie</i>	$1,38 - 1,66 \cdot 10^6$
<i>kości</i>	$3,7 - 7,3 \cdot 10^6$
<i>powietrze</i>	$0,0004 \cdot 10^6$

Współczynniki odbicia dla granicy ośrodków

<i>Granica</i>	<i>Współczynnik odbicia (R)</i>
<i>tkanki miękkie – powietrze</i>	<i>0,99</i>
<i>tkanki miękkie – płuca</i>	<i>0,52</i>
<i>tkanki miękkie – kości</i>	<i>0,43</i>
<i>tkanka tłuszczowa – wątroba</i>	<i>0,0079</i>
<i>tkanka miękka – mięśnie</i>	<i>0,0004</i>

RODZAJE BADAŃ ULTRASONOGRAFICZNYCH

USG 2D – płaski dwuwymiarowy przekrój

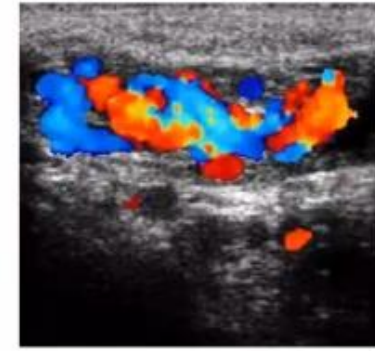
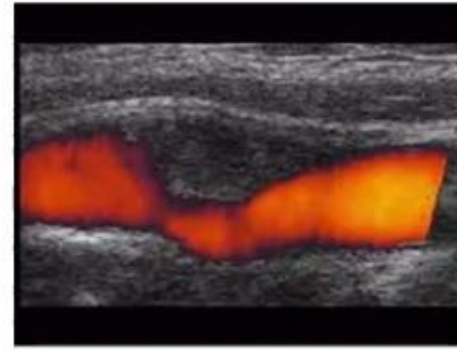
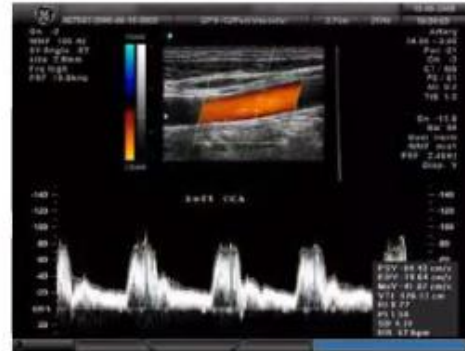
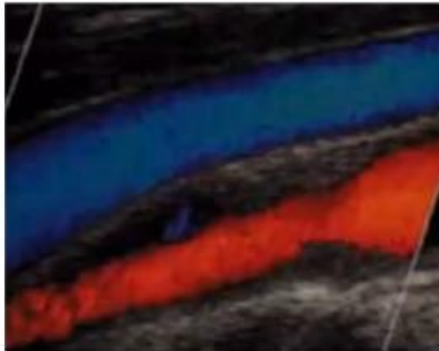
USG 3D – statyczny obraz w trzech wymiarach

USG 4D – ruchomy obraz w trójwymiarze, śledzący z pewnym opóźnieniem ruchy narządów czy dziecka.

USG dopplerowskie – ultradźwięki odbite od poruszającej się masy krwinkowej powracają do sondy z inną niż pierwotna częstotliwością. Różnica tych częstotliwości jest podstawą uzyskiwania obrazów dopplerowskich.

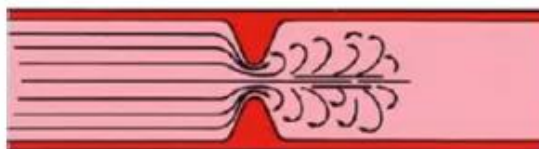
- 1. Kolorowy obraz jest wynikiem cyfrowego przetwarzania otrzymanych sygnałów!*
- 2. Barwa w obrazie uzależniona jest od kierunku przepływu krwi – możemy odróżnić krew żylną od tętniczej!*

- 3. Możliwy jest dokładny pomiar prędkości przepływu krwi oraz określenie charakteru przepływu (korkowy, laminarny czy burzliwy)*

Przepływ laminarny

Przepływ turbulentny

